

O'ZBEKISTONDA ALOHIDA YORDAMGA MUHTOJ BOLALAR UCHUN YARATILAYOTGAN IMKONIYATLAR

Ziyovutdinova Aziza SHarofiddinovna

Toshkent kimyo xalqaro universiteti.

“Maxsus pedagogika” yo'nalishi.

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlash, ularning ta'lim olish huquqini ta'minlash, ijtimoiy hayotga moslashtirish hamda jamiyatga integratsiyalash imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, inklyuziv ta'limni rivojlantirish, maxsus pedagogik yordam ko'rsatish, bolalarning individual imkoniyatlarini hisobga olish va ota-onalar bilan hamkorlik qilishning ahamiyati tahlil qilingan. Maqolada alohida yordamga muhtoj bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratish, ularning qobiliyatlarini rivojlantirish va mustaqil hayotga tayyorlash bo'yicha pedagogik yondashuvlar bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *alohida ta'lim ehtiyojlari, inklyuziv ta'lim, maxsus pedagogika, ijtimoiy moslashuv, teng imkoniyatlar, rehabilitatsiya, pedagogik yordam, integratsiya.*

АННОТАЦИЯ: *В данной статье рассматриваются возможности, создаваемые в Узбекистане для детей с особыми образовательными потребностями. Освещаются вопросы развития инклюзивного образования, оказания специальной педагогической и психологической помощи, обеспечения права детей на образование и их социальной адаптации. Особое внимание уделяется сотрудничеству семьи и педагогов в развитии самостоятельности, коммуникативных навыков и способностей детей. Также анализируются существующие проблемы и предлагаются педагогические решения, направленные на создание равных образовательных возможностей.*

Ключевые слова: особые образовательные потребности, инклюзивное образование, специальная педагогика, социальная адаптация, педагогическая помощь, равные возможности, интеграция.

ABSTRACT: This article examines the opportunities provided in Uzbekistan for children with special educational needs. It discusses the development of inclusive education, the provision of special pedagogical and psychological support, the protection of children's right to education, and their social adaptation. Particular attention is paid to cooperation between families and teachers in developing children's independence, communication skills, and abilities. The article also analyzes existing challenges and presents pedagogical solutions aimed at ensuring equal educational opportunities for all children.

Keywords: special educational needs, inclusive education, special pedagogy, social adaptation, pedagogical support, equal opportunities, integration.

Kirish Bugungi kunda O'zbekistonda alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning sifatli ta'lim olishi va jamiyatda o'z o'rnini topishi muhim ijtimoiy-pedagogik masalalardan biri hisoblanadi. Har bir bola jismoniy, aqliy, sensor yoki ruhiy rivojlanish xususiyatlaridan qat'i nazar, ta'lim olish, o'z qobiliyatlarini namoyon etish va ijtimoiy hayotda ishtirok etish huquqiga ega. Alohida yordamga muhtoj bolalar bilan ishlashda ularning imkoniyatlarini to'g'ri baholash, individual ehtiyojlarini aniqlash va rivojlanishiga mos sharoit yaratish zarur. Bunda oila, maktab, maxsus pedagoglar, psixologlar va tibbiyot mutaxassislarining hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonda alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar va nogironligi bo'lgan shaxslar uchun qulay muhit yaratish inklyuziv jamiyatni shakllantirishning muhim shartidir. Masalan, ko'zi ojiz insonlar uchun ovozli svetoforlar, yo'laklarda taktil plitkalar, jamoat binolarida Brayl yozuvli belgilar va ovozli liftlar muhim imkoniyatlar hisoblanadi. Harakatlanishida qiyinchiligi bo'lgan insonlar uchun panduslar, moslashtirilgan avtobuslar va qulay piyodalar yo'laklari mustaqil harakatlanishga ko'maklashadi. Ta'lim muassasalarida esa maxsus o'quv vositalari,

imo-ishora tili, moslashtirilgan sinfxonalar va individual pedagogik yordam bolalarning sifatli ta'lim olishiga xizmat qiladi. O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan huquqiy asoslar shakllantirilgan. Xususan, Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son qarori alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berish tartibini belgilaydi.

O'zbekistonda alohida yordamga muhtoj bolalar uchun ta'lim imkoniyatlari Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar uchun yaratilayotgan imkoniyatlarning asosiy yo'nalishlaridan biri — ta'lim olishda teng huquqlilikni ta'minlashdir. Bunday bolalar o'z ehtiyojlari va individual imkoniyatlariga mos ta'lim shaklida bilim olishlari mumkin.

Inklyuziv ta'lim. Inklyuziv ta'lim alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning boshqa tengdoshlari bilan birgalikda o'qishi uchun sharoit yaratadi. Bunda ta'lim jarayoni bolaning individual ehtiyojlariga moslashtiriladi, zarur hollarda maxsus pedagoglar va yordamchi xodimlar jalb etiladi. Inklyuziv ta'lim alohida yordamga muhtoj bolalarni jamiyatga qo'shishda eng yahshi usullardan biridir .Bolalar tengdoshlari bilan birgalikda ta'lim oladi ,do'st orttiradi ,o'zining holatidan tushkunlikga tushmaydi ,uyalmaydi vas shu orqali asta sekin jamiyatda o'z o'rnini topadi.Bilim ko'nikmalarini yaxshilaydi .

Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari. Ayrim bolalar uchun maxsus ta'lim dasturlari, korreksion mashg'ulotlar va individual pedagogik yordam tashkil etiladi. Bunday muassasalarda bolaning rivojlanish xususiyatlariga mos metodlardan foydalanish imkoniyati mavjud.Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida bolalar uchun qulay imkoniyatlar ,ular uchun moslashtirilgan darsliklar ajratilgan.

Maktabgacha ta'lim. Erta yoshdan boshlab bolaning nutqi, tafakkuri, muloqot ko'nikmalari va mustaqilligi rivojlantirilishi lozim. Maktabgacha ta'lim jarayonida ota-onalar va pedagoglarning hamkorligi bolaning keyingi ta'lim bosqichiga tayyorlanishiga yordam beradi.Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning holatlaridan kelib chiqib korreksion mashg'ulotlar,individual mashg'ulotlar ritmika ,nutq ,muloqot va boshqa rivojlantiruvchi ishlar olib boriladi .

Alohida yordamga muhtoj bolalarning rivojlanishida maxsus pedagogik yordam muhim o'rin tutadi. Chunki har bir bolaning o'rganish sur'ati, muloqot qilish usuli va ta'limga bo'lgan ehtiyojlari turlicha bo'lishi mumkin. Maxsus pedagogik yordam quydagicha; Logopedik yordam — nutq tovushlarini to'g'ri talaffuz qilish, lug'at boyligini oshirish va nutqni rivojlantirish. Surdopedagogik yordam — eshitishda qiyinchiligi bo'lgan bolalarning muloqot va ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirish. Tiflopedagogik yordam — ko'rishda qiyinchiligi bo'lgan bolalarga mos ta'lim vositalari orqali bilim berish. Oligofrenopedagogik yordam — intellektual rivojlanishida o'ziga xos ehtiyojlari bo'lgan bolalarda bilish faoliyati va kundalik hayot ko'nikmalarini rivojlantirish. Psixologik yordam — bolaning o'ziga ishonchi, hissiy barqarorligi va tengdoshlari bilan munosabatlarini qo'llab-quvvatlash. Ushbu yordam turlari bolaning individual ehtiyojlaridan kelib chiqib belgilanadi. Maqsad faqat bilim berish emas, balki uning mustaqilligi, muloqoti va ijtimoiy faolligini ham rivojlantirishdir. Alohida yordamga muhtoj bolalar uchun imkoniyatlar yaratilayotganiga qaramay, ta'lim amaliyotida ayrim muammolar uchrashi mumkin. Jumladan, barcha ta'lim muassasalarida moslashtirilgan infratuzilmaning yetarli emasligi, maxsus pedagoglar ehtiyoji, mos o'quv materiallarining kamligi va jamiyatda noto'g'ri qarashlarning mavjudligi shular jumlasidandir. Ushbu muammolarni kamaytirish uchun quyidagi chora-tadbirlar muhim: ta'lim muassasalarida to'siqsiz va xavfsiz muhit yaratish, pedagoglarning inklyuziv ta'lim bo'yicha malakasini oshirish, Brayl yozuvi, audio materiallar, ko'rgazmali vositalar va muqobil muloqot usullaridan foydalanish, har bir bolaning ehtiyojiga mos individual ta'lim yondashuvini qo'llash, ota-onalar va mahalla bilan hamkorlikni kuchaytirish, bolalarni kamsitishning oldini olish va tengdoshlarda bag'rikenglikni rivojlantirish. Vazirlar Mahkamasining 638-son qarorida ham moslashtirilgan ta'lim muhiti, maxsus pedagogik yordam, individual imkoniyatlarni hisobga olish va oilalarni qo'llab-quvvatlash masalalari nazarda tutilgan.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar uchun ta'lim olish, pedagogik yordamdan foydalanish va jamiyat

hayotida ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirish muhim vazifalardan biridir. Inklyuziv ta'lim, ixtisoslashtirilgan muassasalar, maxsus pedagogik mashg'ulotlar va oilaviy hamkorlik bolalarning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Ushbu yo'nalishda samarali natijalarga erishish uchun nafaqat qonunchilik asoslarini takomillashtirish, balki ularni amaliyotda to'liq qo'llash, pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish va jamiyatda ijobiy munosabatni shakllantirish zarur. Har bir bolaning qobiliyatini ochib berish, mustaqilligini rivojlantirish va uning jamiyatdagi faol ishtirokini ta'minlash insonparvar ta'limning muhim mezonidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR;

UNESCO. Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education — All Means All. — Paris: UNESCO, 2020.

UNICEF. Inclusive Education: Every Child Has the Right to Learn. — Inklyuziv ta'lim bo'yicha axborot materiallari.

Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'limga oid o'quv qo'llanmalar. — Oliy ta'lim muassasalarida foydalaniladigan tegishli nashrlar.

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 15-oktabrdagi O'RQ-641-son "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonuni.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi qarori.